

10.12.2020

Barn bor bra i Bærum

Evaluering av NAV og Boligbistands
samarbeid om Startlån til utsatte
barnefamilier

NAV Bærum og Boligbistand Bærum Kommune

Innhold

Innledning.....	2
Lokale forhold - noen tall	3
Rapportens bakgrunn	4
Spørreundersøkelse til de som mottok Startlån 2016	5
Oppsummering av familienes tilbakemeldinger	5
Om spørreskjemaet	6
Familienes svar	7
Om barn, oppvekst, skole/barnehage, naboskap	7
Om økonomi og arbeid.....	8
Om boligen	9
Andre innspill.....	10
Rutiner og oppfølging av deltakerne i prosjektet.....	12
Noen erfaringer og lærdommer	12
Ressursbruk	13
Metoder for oppfølging i prosjektet	13
Videre planer	15
Anbefalinger og råd	16
Kilder	17
Vedlegg.....	18
Spørreskjema til dere som har fått Startlån	18

Innledning

Regjeringens nye strategi for boligsosial politikk ble lansert 02.12.2020. Strategien har fått navnet *Alle trenger et trygt hjem*, og et hovedmål i strategien er å satse på sosial bærekraft i en boligpolitikk der ingen skal utelates. Det skal satses på boliger som folk har råd til, og Kommunal- og moderniseringsminister Nikolai Astrup sa under lanseringen at det ikke skal utarbeides noen plan B for vanskeligstilte; *vi skal ha en plan A for alle*. Bruken av Startlån skal videreføres og forsterkes, og det fokuseres spesielt på barnefamilier (Regjeringen, 2020).

I 2011 tok Roy A. Nielsen i bruk registerdata for å undersøke konsekvensene av å vokse opp med utilfredsstillende boforhold (Sørvoll & Aarset, 2015). Nielsen finner at å vokse opp i utleiebolig øker sannsynligheten for at en selv blir leietaker fremfor boligeier i voksen alder, det øker sannsynligheten for selv å motta sosialhjelp i voksen alder og har en klar effekt på sannsynligheten for å bli ufør i voksen alder. Det er grunn til å tro at effektene i økende grad er sterkere i dag, fordi å eie bolig eller leie har gått fra å være relativt likeverdige alternativer til å representere en sosial skillelinje i befolkningen (Nielsen, 2011).

I rapporten *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier* står det:

Barn i lavinntektsfamilier bor i større grad enn andre [i leieboliger] og har dårligere boforhold enn andre barn. Ustabilitet, trangbodhet, uheldig bomiljø og lav standard preger deler av boligforholdene i den delen av utleiesektoren hvor mange av barnefamiliene med lav inntekt bor. Flere studier finner dessuten at dårlige boforhold har en negativ effekt på barn og unges livssjanser (Hyggen, Brattbakk, & Borgeraas, 2018)

Barn i lavinntektsfamilier flytter bort fra sitt nærmiljø oftere enn andre. De hyppige flyttingene i denne populasjonen skyldes blant annet boliger av lav kvalitet og uforutsigbare leieforhold. Konsekvensene for barna er økt risiko for en oppvekst preget av utrygghet og en uforutsigbar hverdag med svakere tilknytning til venner og nærmiljø.

De barnefamiliene som bor i kommunale boliger, lever generelt med en betraktelig lavere bostandard enn andre. De har flere problemer med støy og fukt, trekk og kulde, og de har generelt lavere materiell standard. Barn i lavinntektsfamilier som bor i kommunal bolig er med andre ord ekstra utsatte. Det er for eksempel vanskeligere å gjøre lekser i en trang og nedslitt leilighet uten et egnet sted for å finne ro og konsentrasjon. Det blir også vanskeligere å invitere med seg venner hjem når det bokstavelig talt ikke er rom (Bufdir, 2018). Flere unge forteller dessuten om skam og stigma knyttet til hvor eller hvordan de bor.

Mangelfulle og ustabile boforhold er en av mange risikofaktorer for skjevutvikling hos barn og unge. Dårlige forutsetninger for å bo samvarierer med utenforskap og negativ sosial arv. Samtidig ser det ut til å være en gjennomgående lavere sammenheng mellom oppvekst i lavinntektsfamilier og uheldige utfall på de fleste områder i Norge sammenliknet med funn i internasjonal forskning. Det tyder på at mye av den norske satsingen på dette området fungerer godt (Hyggen, Brattbakk, & Borgeraas, 2018).

Boligen er helt sentral for den materielle situasjonen til barnefamilier. I Regjeringens forrige strategi for boligsosialt arbeid heter det at alle skal bo godt og trygt (Departementene, 2014). I den nye strategien er det fortsatt et uttalt mål at barn og unge skal ha gode boforhold. Det står eksplisitt at «[b]oligen vår er noe av det aller viktigste vi har. På hjemmebane er vi trygge og kan leve akkurat som vi vil. Hvordan boligen vår ser ut, hvor den ligger og miljøet rundt, påvirker alle deler av livet» (Kommunal- og moderiseringsdepartementet, 2020).

Nok rom er avgjørende for å unngå for store helsemessige og sosiale negative konsekvenser som kan følge av langvarig trangboddhet. Dette gjelder særlig for barn og unge. Det å ha et egnet sted til å gjøre lekser i hjemmet, kan eksempelvis ha betydning for barns muligheter til å lykkes i skolen (With & Thorsen, 2018). Det er ikke urimelig å anta at færre unge kommer i drift hvis flere får bo i et hjem der de har fysisk rom til seg og sine venner. Det er også rimelig å anta at det å bo godt og trygt henger sammen med et visst nivå av materiell standard.

Stefansen og Skevik har analysert boligsituasjonen til husholdninger med barn som bor i kommunale boliger. De argumenterer for å heve standarden på de boligene som tilbys barnefamilier, fordi det er godt dokumentert at kommunale boliger preges av stor slitasje og lav standard, og fordi barn fortjener et anstendig hjem (Stefansen & Skevik, 2006). De påpeker at standarden i de kommunale boligene i en del tilfeller er så dårlig at det kan begrense foreldrenes muligheter til å gi barna sine god omsorg.

Stefansen og Skevik peker på viktigheten av å pusse opp de kommunale boligene med tanke på at barndommen er her og nå. Barnas oppvekst kan ikke settes på vent. Når vi vet hvor mye boligen har å si for en trygg og god oppvekst bør det å sette inn tiltak for å heve boligstandard for lavinntektsfamiliene være en prioritering som står høyt på dagsorden.

Lokale forhold - noen tall

Å leve i vedvarende lavinntekt innebærer at familiens netto inntekt de tre siste årene i gjennomsnitt er mindre enn 60 % av medianinntekten for tilsvarende familier ellers i befolkningen (EU-ekvivalensskala). Vedvarende lavinntekt er en indikator på fattigdom, og regnes som risikofaktor for barn og unges livssjanser. Selv om de fleste i Norge eier sin egen bolig, så er en høy andel barnefamilier med vedvarende lavinntekt prisgitt utleiemarkedet.

Statistikk fra 2018 viser at 6,8 % av barna i Bærum lever i familier med vedvarende lavinntekt. Dette tallet er betraktelig lavere enn landsgjennomsnittet på 10,9 %. Det var imidlertid en liten reduksjon på landsbasis på 0,4 prosentpoeng fra 2017 til 2018, mens antallet barn som lever i vedvarende lavinntekt i Bærum økte med 0,3 prosentpoeng i samme periode. Det betyr at 1787 av Bærums barn i 2018 levde i familier med vedvarende lavinntekt, - en økning på så mange som 102 barn siden året før. Hele 60, 3 % av disse barna bor i en leid bolig, og 55, 2 % av dem bor trangt. (Bufdir, 2018). Samtidig som at tallet på barn i Bærum som lever i vedvarende lavinntekt økte fra 2017 til 2018, var det 2,7 % færre av barna som bodde i leid bolig i 2018 enn det var året før. Ifølge statistikken var det 4,5 % færre av denne gruppen barn som bodde trangt i 2018 enn det var i 2017.

Rapportens bakgrunn

Det ble i 2016 etablert et felles prosjekt med Boligbistand og NAV der deltakere i Kvalifiseringsprogrammet med barn under 18 år som mottok økonomisk sosialhjelp fikk kjøpe egen bolig ved hjelp av Startlån.

Prosjektet fikk den gang navnet *Startlån til flyktninger*. Kriteriene for utvelgelse av familiene var at de hadde fått en stabil inntekt, at de hadde barn under 18 år, at de stod uten gjeld og hadde evne til å håndtere egen økonomi. I tillegg ble det vektlagt at de var i stand til å gjennomføre en kjøpsprosess og følge opp ansvaret som kommer ved å eie egen bolig. I prosjektet ble det gjort unntak fra inntektskravet som gjelder ved ordinær søknad om Startlån. Det ble i større grad gjort individuelle vurderinger av søknader som traff innenfor målgruppen, og kravet til at foreldrenes inntekspotensiale skulle være maksimalt utnyttet ble ikke håndhevet like strengt som ved ordinære søknader. I prosjektet var det tilstrekkelig at minst én av foreldrene hadde sikker inntekt så lenge den andre forelderens samtidig var i et lovende arbeidsrettet løp. Stikkordet her var sikring av bærekraftige eierforhold. Familiene som fikk bli med i prosjektet hadde enten en anbefaling fra NAV, eller de hadde søkt på vanlig måte, for så å bli vurdert av Boligbistand som innenfor målgruppen. I prosjektperioden var det tretten familier som kjøpte egen bolig.

I 2019 ble prosjektet videreført, under navnet *Barn bor bra i Bærum*. Denne gangen ble målgruppen utvidet til også å gjelde lavinntektsfamilier med andre typer oppfølging i NAV enn kvalifiseringsprogrammet. I perioden 2019 – 2020 har fem familier med anbefaling fra NAV kjøpt egen bolig ved hjelp av tilskudd og Startlån. Ytterligere en familie som fikk anbefaling fra NAV er i ferd med å overta den kommunale boligen de leier. I tillegg har Boligbistand vurdert elleve ordinære søknader til å være innenfor målgruppen, slik at også disse har fått kjøpe bolig i samsvar med inngangskriteriene i prosjektet.

Totalt har tretti lavinntektsfamilier fått kjøpe bolig gjennom prosjektet. Det vil si at tretten familier fikk kjøpe bolig gjennom prosjektet i 2016/2017 og ytterligere sytten familier har fått kjøpe bolig i perioden medio 2019/2020.

Sommeren 2020 ble det besluttet å gjøre en kartlegging av hvordan det har gått med de første tretten familiene som kjøpte bolig gjennom samarbeidsprosjektet. Vi gikk systematisk til verks og sjekket kartverket, folkeregisteret, betalingshistorikk hos Lindorff (som forvalter Startlån på vegne av Bærum Kommune), arbeidsgiverregisteret og saksmappene i NAV for å se om familiene i dag mottar sosialstønning eller andre ytelser. I tillegg ble det sendt ut et spørreskjema til alle de tretten familiene.

NAV fant per september 2020 at bare en av de tretten familiene som fikk Startlån gjennom prosjektet i 2016 mottar noe supplerende sosialstønning i dag. Det er helseutfordringer som hindrer arbeid i denne familien, og foreldrenes trygderettigheter kartlegges. Ni av familiene hadde ifølge NAVs registre lønn fra arbeid som sin hovedinntekt på samme tidspunkt, to familier mottok dagpenger og en familie mottok uføretrygd som sin viktigste inntektskilde.

Spørreundersøkelse til de som mottok Startlån 2016

Vi har som nevnt kartlagt status til de tretten familiene som fikk Startlån til å kjøpe bolig gjennom samarbeidsprosjektet 2016/2017. Tre husstander av disse tretten har i etterkant solgt sin startlånsfinansierte bolig. Den ene boligen ble tvangssolgt grunnet manglende betjening av lån og svært høy forbruksgjeld tatt opp etter kjøp av boligen. Den andre ble solgt på grunn av samlivsbrudd, uten at det hadde vært noen problemer med betjeningen av lånet. Den tredje boligen ble solgt fordi familien hadde nok egenandel til å få lån i ordinær bank etter å ha bodd 2 år i sin startlånsfinansierte leilighet. Da hadde de pusset opp selv og sikret seg en verdistigning som gjorde det mulig for dem å kjøpe et større og bedre objekt. En husstand hadde per september 2020 et lån som gikk til inkasso på grunn av manglende innbetaling av renter og avdrag. Boligen ligger i dag an til å bli tvangssolgt. Ni husstander betjener sitt Startlån i henhold til avtale og de bor fortsatt i boligene sine. Av disse ni har tre husstander hatt avdragsfrihet i perioder, men ikke utestående betalinger.

Oppsummering av familienes tilbakemeldinger

Ut ifra de svarene som familiene har gitt i spørreundersøkelsen, kan vi oppsummere følgende:

Å eie egen bolig fører til at barna i familiene har en tryggere og mer stabil hverdag. Samtlige familier oppgir at det er lettere for barna å ta med venner hjem når de eier sin egen bolig. Alle som fortsatt eier sier de er glade for at de kan bo på samme sted så lenge de vil. De fleste opplever også at det er lettere å bli kjent med naboene nå som de eier. Å eie selv gjør noe med selvfølelsen og identiteten til hele familien. Det er kanskje særlig tydelig i en kommune som Bærum.

De økonomiske bekymringene har ikke økt etter boligkjøpet, selv om det er mer krevende å eie for noen. De fleste oppgir likevel at de bruker mer tid på arbeid og på å tjene penger etter at de kjøpte egen bolig. Litt mer enn halvparten er helt eller litt uenige i at det er vanskeligere å spare til utgifter som kan komme når man eier bolig. Hele fem av elleve familier er helt enige i at det er vanskeligere. Det ser ut til at hovedutfordringen er å sette av midler til nødvendig (og kostbar) oppussing. Nær sagt alle familiene oppgir at det er mer motiverende å jobbe når man eier selv.

Det er også lettere å takle små og store utfordringer i hverdagen når man eier.

De aller fleste forteller om trangboddhet. Likevel oppgir åtte av elleve at boligen de eier passer godt for dem. Mange har fått mindre plass etter de kjøpte bolig. Noen bor veldig trangt og etterlyser tilskudd eller tiltak mot trangboddhet. En familie oppgir at de har mindre, men bedre bolig i dag.

Nært sagt alle er stolte over å kunne eie sin egen bolig. Samtidig har boligene de eier behov for oppgradering. Familiene klarer fint å gjøre enkelt vedlikehold av boligen selv, men oppgir at det er vanskelig å håndtere større og kostbare oppgraderingsbehov som baderom. Det ser ut til at økonomi er det største hinderet.

Familiene er mest opptatt av hensynet til barna. Nærhet til skole, venner og nettverk er viktigere enn standard og god plass. Samtidig etterlyser de tiltak for å unngå trangboddhet, og påpeker viktigheten av at barna faktisk har rom i hjemmet til lek, venner, lekser og seg selv. De familiene som har minst plass forteller at det tærer på den fysiske og psykiske helsa til hele familien, når man bor oppå hverandre over tid. Det er en belastning som vokser i takt med barna.

Om spørreskjemaet

Selve spørreskjemaet ble utformet i samarbeid mellom Boligbistand og NAV Bærum. Vi tok noen hensyn da vi utformet skjemaet. Spørsmålene skulle ikke være for omfattende eller vanskelig å svare på, skjemaet skulle belyse noen sentrale punkter som antas å påvirke livsjansene til barn og unge i lavinntektsfamilier, vi ønsket å vite noe mer om boligens standard og vi ønsket å få mer kunnskap om den økonomiske hverdagen familiene faktisk står i, slik de selv opplever det. Besvarelsene var anonyme.

Alle tretten familiene fikk tilsendt spørreundersøkelsen, og vi har mottatt elleve svar (84 %). Vi har også ringt familiene og spurt mer utfyllende om svarene de har gitt. I tillegg til at vi gikk gjennom de utfylte besvarelsene spurte vi mer konkret om hva familiene selv mener er viktige fokus kommunen må ha i det videre arbeidet med Startlån og tilskudd for lavinntektsfamilier i Bærum.

To av familiene eier ikke lenger sin startlånsfinansierte bolig, og svarene er til dels tolket ut ifra hvordan det var da de fremdeles eide.

Vi har ikke ringt til familien som står midt i et tvangssalg. Valget om å ikke ta kontakt med denne familien ble gjort på bakgrunn av vår kjennskap til deres situasjon.

To av informantene er voksne barn i familien.

Spørreskjemaet bestod av en rekke påstander som familiene skulle si seg mer eller mindre enige i. Svaralternativene var: «helt enig», «litt enig», «verken enig eller uenig», «litt uenig», «helt uenig» og «vet ikke».

Påstandene ble delt inn under tre tema. Den første kategorien dekket påstander knyttet til barneperspektivet og nærmiljøet, den andre gruppen påstander handlet om økonomi og arbeid, og den tredje overskriften gjaldt påstander om selve boligen. Familiene skulle til sammen vurdere fjorten påstander. I tillegg var det et eget felt der familiene kunne komme med tilleggsinformasjon og kommentarer.

Familienes svar

Om barn, oppvekst, skole/barnehage, naboskap

Påstand: *«Hverdagen til barna våre er tryggere og mer stabil nå som vi bor i egen bolig».*

Ti av elleve svarer seg helt enige i denne påstanden.

En familie sier de er litt uenige, og forteller om en hverdag som er preget av helseutfordringer, stress og trangboddhet.

De aller fleste av besvarelsene vitner om at å eie sin egen bolig innebærer en stabilitet og forutsigbarhet som styrker barnas muligheter til å bygge opp og bevare gode relasjoner til jevnaldrende og nærmiljøet. Flere beskriver det å eie sin egen bolig som en lykke som reduserer stress og styr i hverdagen, og som gir større kontroll over egen livssituasjon. Det er rimelig å tenke at dette i neste omgang gir økt trygghet og stabilitet for barna.

Påstand: *«Det er lettere for barna å ta med venner hjem nå som vi eier egen bolig».*

Samtlige svarer «helt enig» på dette punktet.

Noen forteller at ved å eie egen bolig føles det tryggere å ha besøk av barnas venner, siden de ikke trenger å bekymre seg for å passe på andres eiendom. Flere av barna opplever stolthet og mindre utenforskap nå som familien eier egen bolig. Flere peker på at det er tryggere for barna å ha med venner hjem når de vet at de ikke trenger å flytte, siden barnas vennskap kan bli mer varige og stabile. Mange familier sier at selv om det på sett og vis er lettere for barna å ta med venner hjem nå enn før, så er det utfordrende at de bor trangt. Problemet blir dessuten større etter hvert som barna blir eldre. De som fikk bedre plass enn før da de kjøpte bolig forteller at endelig kan barna feire fødselsdag med venner i hjemmet, og de fremhever betydningen av at barna har egne rom der de kan være med vennene sine.

Påstand: *«Vi er glade for at vi kan bo på samme sted så lenge vi vil».*

Samtlige familier oppgir at de er helt enige. Flere vektlegger hvilken effekt det å eie sitt eget hjem har på relasjoner, nettverk, helse og trivsel. Det er først gjennom å eie at familiene har slått seg til ro og virkelig etablert seg i nærmiljøet. Flere forteller om en økt opplevelse av forutsigbarhet og kontroll i egen livssituasjon. Det ser ut som at det å slippe bekymringer rundt leiekontraktens varighet har store positive ringvirkninger for familiene, og særlig for barna. Noen barn opplevde det som skremmende at foreldrene kunne motta varsel om oppsigelse da de bodde i leid bolig.

Påstand: *«Nå som vi eier bolig er det lettere å bli kjent med naboene».*

Åtte familier er helt eller litt enige i denne påstanden. Familiene gir ikke så mye informasjon om hvorfor de synes det er lettere å bli kjent med naboene nå, men det er naturlig å se svarene i sammenheng med den økte stabiliteten og forutsigbarheten som eierskapet fører med seg for familiene. Det er sannsynligvis lettere å investere i mellommenneskelige relasjoner i nabolaget når man vet at her kan man bli boende så lenge man vil. To familier sier de ikke opplever noen forskjell fra da de leide bolig. Disse oppgir at de selv er utadvendte og sosiale personer som alltid oppsøker og tar kontakt med andre uavhengig av boform. En familie sier de er litt uenige i påstanden, for de treffer aldri noen naboer der de bor.

Om økonomi og arbeid

Påstand: *«Vi er mer bekymret for økonomien etter at vi kjøpte bolig».*

Sju familier sier de er helt eller litt uenige i denne påstanden.

Flere familier begrunner sin uenighet med at det er tryggere og mindre stress i seg selv å eie sin egen bolig. Noen forteller om generell god kontroll og stabil økonomi.

En familie har faktisk fått lavere boutgifter etter å ha kjøpt egen bolig.

Flere forteller derimot om økonomiske bekymringer knyttet til vedlikehold og oppussing.

Dette gjelder særlig for familier med varierende inntekter og lite rom for å spare.

Tre familier svarer at de er helt eller litt enige i påstanden. En sier de må jobbe hardt for å passe på økonomien, og de bekymrer seg for økte fellesutgifter. En annen har bekymringer av mer midlertidig karakter, og opplyser at hun jobber redusert fordi hun har tatt opp studier.

Den siste begrunner svaret sitt med at de ikke klarer å se hvordan de skal få god nok økonomi til å oppgradere boligen sin til familiens faktiske behov. Til slutt er det en som oppgir at han verken er enig eller uenig. Økonomien er den samme som før.

Påstand: *«Vi bruker mer tid på å jobbe og få mer inntekt etter at vi kjøpte bolig».*

Åtte familier sier seg helt eller delvis enige i denne påstanden. Her er det ikke gitt så mye utdypende informasjon som forklarer hvorfor såpass mange jobber mer nå enn før. Det er imidlertid naturlig å tenke at familiene har kommet lengre i de arbeidsrettede løpene som gjorde at de fikk plass i prosjektet i utgangspunktet. Det er ikke sikkert det er noen direkte sammenheng mellom økt arbeidsmengde og status som boligeier for disse familiene. Noen har imidlertid opplyst at de må jobbe hardt for å sikre eierforholdet, og flere opplever at de må jobbe for å sikre inntekt fordi eierskap medfører økonomisk ansvar for vedlikehold og felleseie. Noen oppgir at de ønsker å bygge opp kapital til å kjøpe seg en mer egnet bolig på sikt.

En familie sier seg litt uenig i denne påstanden. Moren i denne familien har et yrke som gjør at det alltid er en kamp å få nok arbeid og inntekt uavhengig om boligen er eid eller leid.

En annen familie svarer at de har stabil inntekt og jobber samme mengde som før.

For en av familiene er ikke denne påstanden relevant. Begge foreldrene har store helseutfordringer og står derfor utenfor arbeidslivet.

Påstand: *«Det er vanskelig å spare penger til ekstra utgifter som kan komme når man eier bolig».* Rundt halvparten av familiene svarer at de er helt uenige i påstanden mens den andre halvparten er helt eller delvis enige. Blant de som sier det ikke er vanskeligere å spare nå som de eier bolig, ser det ut til å være flere med stabil inntekt og mindre oppussingsbehov. Tilsvarende ser det ut til at blant dem som synes det er vanskeligere å spare nå er det flere sårbare både i forhold til inntekt og boligens behov for vedlikehold. På begge sider oppgir flere familier at det var vanskelig å spare før og det er vanskelig å spare nå. Noen svar tyder på en økt bevissthet rundt sparing som følge av eierskap.

Påstand: «Det er mer motiverende å jobbe nå som vi eier bolig».

Ti familier svarer at de er helt enige i påstanden, mens bare en sier det ikke er noen forskjell i motivasjon for arbeid. Livssituasjonen hans er uansett krevende.

Familiene opplyser at det er veldig motiverende å jobbe når de eier egen bolig, fordi en stor del av pengene de tjener går tilbake til dem selv i form av nedbetalt lån. Flere vektlegger at også barna blir motiverte for utdanning og jobb når de ser at foreldrene har fått denne sjansen. Mange motiveres sånn sett ekstra av å være gode forbilder for barna sine.

Påstand: «*Nå som vi eier vår egen bolig er det lettere å takle små og store utfordringer i hverdagen*». Ti av elleve er helt enige i påstanden. Familiene rapporterer om mindre stress når man eier selv, for da fikser man lettere problemer og utfordringer. De forteller at det handler om stabilitet og trygghet i hverdagen. Når de har kontroll over sin egen bosituasjon, har de også en generell økt stabilitet og forutsigbarhet i hverdagen. Det er kanskje ikke så overraskende at når stress og bekymringer for fremtiden reduseres, øker kapasiteten til å håndtere situasjoner og problemstillinger som oppstår fra dag til dag. Dette vil i neste omgang kunne styrke barnas opplevelse av trygghet, ettersom foreldrene i større grad blir i stand til å opprettholde trygge rammer for barna sine enn da de var prisgitt utleiemarkedet.

Om boligen

Påstand: «*Boligen vår passer godt til vår familie*».

Ni svarer at de er helt eller litt enige i påstanden, men de aller fleste synes likevel det er for trangt. Det er også trangboddhet som er oppgitt som årsak når de to siste familiene svarer at de er helt uenige i påstanden.

Påstand: «*Det er bedre plass i vår nye bolig*».

Seks av familiene sier seg helt enige i påstanden, mens fire svarer de er helt uenige.

Selv om flertallet oppgir at de har bedre plass i boligen etter at de ble eiere, så forteller likevel de fleste fortsatt om trangboddhet. En familie opplyser at det ble bedre plass etter at de kjøpte bolig, fordi de eldste barna flyttet ut. Boarealet var uendret.

En annen familie presiserer at boarealet egentlig ikke ble større, men det er bedre disponert i den nye boligen.

Familiene som har fått mer plass trekker frem egne soverom til barna som den mest vesentlige forbedringen. De som har fått mindre plass oppgir mangelen på egne soverom til barna som en betydelig utfordring.

Påstand: «*Jeg er stolt av å eie min egen bolig*».

Hele ti av elleve familier sier seg helt enige i dette utsagnet.

Bare en familie sier seg litt uenig. De presiserer at de er veldig takknemlige for å ha fått en sånn mulighet i livet, men boligen dekker ikke familiens behov i tilstrekkelig grad, og det tærer på. Særlig trangboddhet er og har vært utfordrende.

Alle uttrykker takknemlighet for å eie. Å vite at man ikke trenger å flytte, og slippe å bekymre seg for leiekontrakter som går ut fremstår som veldig viktig. Eierskap gir mer stabilitet og forutsigbarhet i hverdagen og en økt kontroll over egen bo- og livssituasjon. Samtlige gir sterkt uttrykk for verdien av dette. Flere oppgir at barna er stolte.

Påstand: «*Boligen vår trenger oppussing*».

Åtte av elleve svarer at de er helt eller litt enige i at boligen trenger oppussing.

Bare en familie svarer at de ikke har behov for oppussing i det hele tatt, mens to av familiene sier oppussingsbehovet deres er rent estetisk.

Påstand: «*Vi klarer å vedlikeholde boligen vår selv*».

Åtte av elleve sier de er helt enige eller litt enige i påstanden.

Mange forteller at de fint klarer å ordne enkel oppussing selv, men det er utfordrende å spare opp penger til større ting som å fikse badet. Flere forteller om slitne bad.

To av familiene sier boligene deres har omfattende oppussingsbehov. Begge disse familiene har klart å gjøre mye selv, men for en av dem er omkostningene så store at nødvendig oppussing er utsatt på ubestemt tid. Det er en stor helsemessig og økonomisk bekymring for dem at de ikke får undersøkt og utbedret fuktproblemer på badet.

Andre innspill

Alle familiene er takknemlige for muligheten til å kjøpe bolig med Startlån, og det er en gjennomgående oppfatning at stabilitet i boligsituasjonen og barnas tilknytning til skole, venner og nærmiljø har stor verdi. En kvinne sier at de endelig fikk dagslys da de kjøpte bolig og kunne flytte fra kjellerleiligheten de leide. En annen kvinne sier hun er veldig stolt av seg selv for at hun har fått kjøpe sin egen bolig.

En mann sier «denne sjansen med å eie bolig skal jeg aldri slippe. Jeg lar heller være å spise mat enn å betale husleien». En voksen sønn i en familie som måtte selge sin bolig sier det slik:

«Det var en helt annen ting å eie egen bolig. Det var en helt annen lykke. Å leie bolig er mer styr og stress. Man har ikke samme kontroll over livssituasjonen sin. Vi hadde bedre plass og finere standard da vi eide. Vi var stolte. Vi barna trivdes mer og det var tryggere, lettere å ta med venner hjem. Vi hadde mye besøk, men ikke nå lenger. Nå er det ikke plass og det er mindre fint, og nå tør vi ikke i tilfelle noe skulle skje – for vi har ikke kapasitet å fikse eventuelle skade som kan skje. Nå er det risiko, og ikke den tryggheten og stoltheten som da vi hadde vårt eget».

Denne sønnen trekker frem følgende faktorer som viktige hensyn kommunen må ta til barna i det videre arbeidet med Startlån:

- Nok plass (tilgjengelig for venner).
- Nærhet til skole og nettverk.
- Stabil boligsituasjon over tid gir trygghet på flere nivåer.
- Opplevelsen av å ha sitt eget hjem (at dette er *vårt*) betyr mye.

En mor forteller:

«Barna har nærhet til skole – før flyttet vi hvert tredje år – og de byttet skole og barnehage. De brøt med venner flere ganger fordi vi måtte flytte ut når kontrakten tok slutt. Det gjorde det vanskelig å få nye venner. Etter at vi fikk kjøpe egen bolig ble det mer stabilt. Vi har kort vei til skole og venner, barna trives godt når vi har fått en stabil bosituasjon».

Flere foreldre forteller å eie egen bolig har gitt dem muligheten til å være økonomiske forbilder for barna sine. Barna forstår at de må tenke på fremtiden. Flere av de voksne barna i familiene har kjøpt egen bolig og andre sparer til bolig.

Mange av familiene forteller om trangboddhet, og sier dette er et økende problem etter som barna vokser og blir større. Samtidig oppgir de at barnas trivsel og tilknytning til nærmiljøet teller mer enn boligens størrelse og standard.

En mor sier:

«Det viktigste for barna var at det var nærme skolen, de kunne ha fortsatt kontakt med venner, og besøk av venner (...) Vi er fornøyde. Barna deler rom – og det er trangt. Det blir trangbodd når de blir større – barna er jo forskjellige. Det er viktig å ha et trygt sted å bo – det er trygt at ingen skal komme og kaste oss ut fordi de skal pusse opp eller selge eller sånne ting. Men, med litt høyere lån kunne vi kjøpt litt større bolig og hatt et soverom til. Dere må se på familiens størrelse – og når barna vokser – det kan bli vanskelig med trangboddhet. Det er viktig at familien får nok plass, særlig til barna, så de kan få ha plass til å få besøk av venner, og leke sammen, og gjøre lekser».

En far forteller at det var viktig for familien at de fikk leie kommunal bolig lenge nok, frem til de fikk muligheten til å kjøpe bolig. Noen familier slapp å flytte, og fikk kjøpe boligen de allerede leide. De forteller om stabilitet og økt trygghet for familien etter at de overtok eiet.

Selv om alle er takknemlige for muligheten de har fått, har det vært krevende for noen å eie sin egen bolig. En voksen datter forteller:

«Boligen trengte mye oppussing når vi kjøpte, men vi har ikke råd til å pusse opp. Hadde vært kjempefint å kunne få hjelp til dette når vi fikk lån. Stabiliteten har vært viktig for oss barna – særlig i en kommune som Bærum der alle eier selv. Det er viktig for psyken til barna – men også for mamma som var hele tiden redd for å miste boligen. Livet ble snudd opp ned i positiv forstand da vi fikk kjøpe. Særlig lillesøster trenger ikke være bekymret for å skille seg ut. Hun fikk beholde skolekrets og venner og nettverk. Og vedrørende oppussingsbehov; – Bærum kommune sa at enten må dere flytte – og så pusser vi opp for noen andre – eller så må dere kjøpe og ta oppussing selv. Familien har ikke råd til å pusse opp. Jeg har selv pusset opp soverom og stue – maling, laminat, dører, lister, karmen, -sånne småting. Mamma får noen ganger penger av meg, for selv om hun er daglig leder, strekker ikke alltid lønnen til (...) Boligen er sliten. Badet er helt ødelagt. Vi har ikke penger til større ting»

En mann forteller at familien er

«[v]eldig takknemlige for å ha fått kjøpe bolig. Det var en stor og fin sjanse. Men kona var syk og uten jobb, og jeg var veldig alene med ansvaret for familien. Det var krevende. Det var også krevende for ungdommene våre å dele et lite rom- det var vanskelig med trangboddhet. Det ble heller ikke så gunstig bomiljø for barna. Barna hadde ikke egen pult. Det ble mye trangere i boligen vi kjøpte enn da vi leide bolig. Eldste barnet studerer nå, og har flyttet. Det er likevel fremdeles trangt. Barna ville ikke flytte på grunn av nettverk og venner. Barna gjør det veldig bra på skolen og trives med venner. Vi ofre seg selv bare for barna. Stabilitet i nærmiljøet har vært veldig positiv».

Rutiner og oppfølging av deltakerne i prosjektet

I løpet av de to prosjektperiodene har vi gjort oss en del erfaringer som har resultert i mer eller mindre formaliserte rutiner både hos NAV og Boligbistand. Vi har sett et behov for å utarbeide en personuavhengig standard for vurdering og oppfølging av barnefamiliene som får Startlån gjennom samarbeidsprosjektet. Dette er under utvikling.

Noen erfaringer og lærdommer

Gjennom de to prosjektperiodene har vi lært at det er et behov for å kvalitetssikre både boligens standard og hele prosessen fra søknad om Startlån til oppfølging av eieransvar. Selv om startlånstilbudet er for generelt vanskeligstilte i boligmarkedet, ser vi et markant større og mer omfattende oppfølgingsbehov blant familiene som er med i prosjektet.

Erfaringene viser at de som har kommunal bolig, og som dermed har hatt velferdstjenester over tid, har et større oppfølgingsbehov.

Familiene i målgruppen trenger i stor grad bistand til prosessene knyttet til boligkjøp og hva det vil si å betjene et lån. Vi ser behov for veiledning i forhold til fellesutgifter, boligøkonomi, boligsøk, hvordan man vurderer et objekt, hva en budrunde er - og hvordan budrunden foregår, papirarbeid, kontraktskriving, signering av lånedokumenter og så videre.

Vi har dessuten sett at det ofte er nødvendig å understreke med stor tydelighet at bud er bindende etter loven, samt hva det innebærer å påta seg låneforpliktelser. Det er også viktig å formidle hvilket vedlikeholdsansvar man får når man eier egen bolig.

Når dette er sagt er det viktig å presisere at det er store individuelle forskjeller mellom de ulike familiene. Noen er svært selvgående og trenger liten oppfølging. Det er også viktig å fremheve at flere av dem som trenger mye veiledning gjennom prosessen innehar nødvendige praktiske ferdigheter for å kunne forvalte eierskapet sitt godt. Mye av utfordringene ser ut til å ligge på systemisk kompleksitet, språk og kulturforskjeller.

Boligmarkedet i Bærum er dyrt. Selv om familiene som får Startlån viser godt potensiale for å forvalte et eierskap er det vanskelig å få kjøpt objekter som dekker familienes behov. Det gjelder både størrelse og standard. Når det gjelder å sikre en bærekraftig minstestandard ser vi et klart behov for ressurser og kompetanse til å vurdere dette. Dette er en særlig utfordring med kommunale boliger, da de ofte har lav standard.

Til slutt ser vi at det er en stor fordel at ønsket om å eie kommer fra familiene selv. Det er ikke interessene til NAV og Boligbistand som står sentralt når flest mulig familier skal få eie sin egen bolig, men familienes egne behov. Det er viktig å ikke skape et utilsiktet forventningspress om å ta opp Startlån. Å eie bolig er et stort ansvar og veien dit er for mange komplisert og krevende. Det er ikke alle som kan eller bør eie, og ikke alle ønsker det selv. Dette perspektivet har vi hatt med oss gjennom hele prosjektet, og vi ser at det er viktig å ta det med inn i helhetsvurderingen av de ulike barnefamilienes situasjon.

Ressursbruk

Det har gjennomgående vært lagt ned mye arbeid i hver enkelt sak både fra Boligbistand og fra NAV. Det har vært møter før utvalg av aktuelle familier, og møter med hver enkelt familie før, under og etter kjøp av bolig. I tillegg har det vært et betydelig antall telefonsamtaler med alle.

Når vi holder utenfor saken som endte med tvangssalg har vi estimert at Boligbistand har brukt gjennomsnittlig tjue timer på hver sak totalt. Dette er betydelig mer enn det normalt blir brukt i startlånsaker som ender med kjøp, da familiene har hatt stort behov for bistand og veiledning gjennom hele prosessen og videre etter overtakelse av bolig. Det er vanskelig å estimere hvor mye tid NAV har brukt på disse sakene da denne oppfølgingen er tett knyttet sammen med annen oppfølging som gis til familiene. Tidsbruken variere veldig i forhold til hvor ressurssterke familiene er når det gjelder språk og forståelse av systemer og samfunnet. Det anslås at tidsbruken ligger mellom fem og tjue timer per familie.

Saken som gikk til tvangssalg har vært svært tidkrevende, med advokater for begge ektefeller, brevskrivning, telefoner, møter og andre oppgaver. I denne ene saken har Boligbistand til sammen brukt over femti arbeidstimer, mye grunnet stor konflikt mellom ektefellene.

Til tross for dette vurderes prosjektet som meget vellykket når ti husstander utenfor ordinær målgruppe for Startlån har betjent lånene sine og bodd stabilt over tid.

Metoder for oppfølging i prosjektet

NAV har utarbeidet en standard veiledning for familier som ønsker å søke om Startlån med anbefaling fra NAV. Saken skal drøftes med kontaktperson i NAV, og familiens veileder skal fylle ut et anbefalingsbrev som deretter skal godkjennes av leder. Veileder innhenter skriftlig samtykke til opphevelse av taushetsplikten fra familien. Samtykket og anbefalingsbrevet leveres sammen med søknad om Startlån. NAV fører også en enkel statistikk over aktuelle kandidater.

Når de er vurdert som aktuelle får mange familier tett veiledning av NAV til selve søknaden. Mange synes søknadsskjemaet er omfattende, og de har gjerne liten eller ingen kunnskap om det juridiske rammeverket som søknadsskjemaet inngår i. Dette fører til usikkerhet rundt hvordan man fyller ut skjema og dessuten rundt hensikten og konsekvensen av å gjøre det.

Flere familier trenger veiledning i boligsøk. Da informerer NAV om vanlige kanaler som finn.no og viser hvordan man abonnerer på søk. Typisk trenger familien informasjon om hva man grunnleggende skal se etter i tilstandsrapporten, og forklaring på forskjellen mellom prisantydning og den totale kostanden ved et boligkjøp. Her er det en risiko at NAV-veiledere ikke nødvendigvis har kompetanse på boligkjøpsprosesser, vurdering av objekters tilstand og juridiske plikter og rettigheter som følger budrunder og boligkjøp.

NAV gir økonomisk veiledning og forklarer hvordan familiens økonomi vil komme til å se ut etter gjennomført boligkjøp sammenlignet med hvordan økonomien er der og da.

NAV veileder i forhold til budsjett, og snakker med familiene om hva som er en normal økonomi for en vanlig barnefamilie i Bærum. Familiene blir informert om hva det vil si å ha boligeieforpliktelser og hvorfor det er viktig å spare opp en buffer til uforutsette utgifter. Vi har sett at det er viktig å informere tydelig om hva de reelle kostnadene vil bli dersom familiene får kjøpe startlånsfinansiert bolig. Mange har lite erfaring med hvilke kostnader som følger med eierskap, og det forekommer noen misforståelser om at å eie automatisk fører til romsligere økonomi i hverdagen.

Derfor har NAV et fokus på å veilede familiene både før de søker og eventuelt etter at de har fått innvilget Startlån, der NAV vektlegger mer langsiktige fordeler ved å eie bolig, som at man ikke lenger må forholde seg til en leiekontrakt med utløpsdato.

Noen familier får veiledning i hvordan man går på visning og de blir forklart gangen i en budrunde. Vi ser at det er nødvendig å presisere at bud er bindende, med de juridiske og økonomiske konsekvensene det innebærer. Mange må også forklare hva som er makspris. Vi ser at kompleksiteten rundt Startlån og boligkjøp krever en bevisst og målrettet veiledning for å sikre en god prosess for alle parter. Her samarbeider NAV direkte med Boligbistand og eiendomsmegler. Alle bud må godkjennes av Boligbistand og i det første budet som leveres skriftlig skal det inngå en setning om at Bærum kommune forvalter lånet og at budet gis under forutsetning av at Bærum Kommune godkjenner budet.

Når Boligbistand tar familier inn i prosjektet, etterspørres dokumentasjon – og dermed opprettes automatisk en dialog mellom Boligbistand og familiene. Familiene i prosjektet tilbys ikke noen spesiell type veiledning, men det er tydelig at de trenger mye tettere og mer omfattende oppfølging enn de som søker om Startlån på ordinære vilkår.

Boligbistand deler mange av NAVs erfaringer når det gjelder familienes bistandsbehov. Boligbistand har etter hvert utviklet et veldig godt samarbeid med eiendomsmeglerne i Bærum. Dette har stor verdi for oss og de aktuelle familiene prosjektet handler om. Som NAV mangler Boligbistand formell kompetanse til å vurdere ulike boligers standard og sannsynlig oppgraderingsbehov på sikt. NAV og Boligbistand har heller ikke ressurser til å være med familiene på visninger. Boligbistand snakker derfor alltid med eiendomsmeglerne om tilstandsrapport og eventuelle behov for oppgradering for å sikre en tilstrekkelig standard, i betydningen å sikre at boligen er innflytningsklar.

Nødvendig oppfølging kan punktvis se ut som dette:

Før søknad – oppfølging fra NAV

- Hjelp til å forstå budsjett.
- Hva det vil innebære å eie egen bolig.
- Fremskaffe dokumentasjon til søknad om Startlån.
- Hjelp til å søke om Startlån. Dette er en detaljert søknad det er tidkrevende å fylle ut.

Kjøp av bolig – oppfølging av NAV og Boligbistand:

- Hjelp til boligsøk. Forstå hvordan finn.no og andre kanaler fungerer.
- Veiledning om tilstandsrapporten. Hva er det viktigste.
- Hjelp til å forstå hva en budrunde er. Forklare at første bud må gjøres skriftlig. Hva det innebærer å legge inn bud. Forskjellen på prisantydning og fullstendig kostand. Hva er makspris. Hva inneholder dette. Boligbistand må godkjenne alle bud som legges inn.
- Hjelp til å forstå formelle papirer, kontrakt, lån etc, overtagelsespapirer etc.
- Hjelp til å forberede seg til-, og å forstå overtagelsesmøte.

Etter gjennomført kjøp:

- Budsjett etter overtagelse.
- Hjelp til økt kompetanse på vedlikehold, og på sikt oppgraderingsbehov. Dette innebærer både det praktiske og planlegging av økonomi.
- Kontakt med styret i sameie/borettslag
- Forpliktelser ved å eie og å være en god nabo.
- Viktigheten av deltakelse på dugnader.
- Informere om hvordan de kan gjøre seg kjent i lokalmiljøet for at familien kan delta i dette.

Videre planer

Det er ønskelig å gjennomføre en ny spørreundersøkelse i 2024 for å se hvordan det går med de første tretten familiene som kjøpte bolig gjennom prosjektet i 2016/2017, og dessuten en undersøkelse av de sytten familiene fra 2019/2020.

Vi ønsker også i større grad å systematisere og formalisere samarbeidet mellom NAV og Boligbistand slik at arbeidet kan ha fortsatt progresjon uavhengig av hvilke enkeltpersoner som til enhver tid sitter i prosjektgruppen.

Anbefalinger og råd

Samarbeidsprosjektet om Startlån til vanskeligstilte barnefamilier bør videreføres.

Det er vår vurdering at prosjektet alt i alt er vellykket og at bruken av Startlån har fungert etter hensikten. Spørreundersøkelsen blant den første puljen barnefamilier som fikk kjøpe bolig gjennom prosjektet vitner om veldig gode resultater for barnas trivsel og fungering i hverdagen, og foreldrene ser ut til å være mer velfungerende. Vi ser at familiene jevnt over håndterer låneforpliktelsene sine godt. Overføringen av sosialstønad til disse familiene er redusert til det absolutt minimale, og de aller fleste er økonomisk selvforsørget gjennom lønnsinntekt. Vi ser dessuten tegn til at foreldrenes suksess som boligeiere kan ha en direkte effekt på de eldste barna i forhold til utdannelsesløp og boligsparing.

Standarden til de boligene som startlånmottakere kjøper bør sikres.

Det er viktig å sikre at familiene kjøper boliger som ikke får kostnadskrevende oppussingsbehov innen oversiktlig fremtid. Det er allerede et fokus på dette i dag, men vi etterlyser byggteknisk kompetanse til de rådene som vi gir familiene. Det er spesielt viktig at dette ivaretas når en familie skal kjøpe den kommunale boligen de bor i. I de tilfellene er vår anbefaling at det gjøres konkrete tiltak for å sikre en god nok standard før kommunen selger boligen.

For de boligene som blir kjøpt med Startlån i det private boligmarkedet etterlyser vi verktøy for å sikre en standard som er forenelig med bærekraftig økonomi gjennom hele barnas oppvekst. Her ønsker vi at noen med eiendomsteknisk kompetanse utformer en enkel veileder for hva som er viktig å se etter i tilstandsrapporten, samt hva som er minimum krav til standard sett i et perspektiv på for eksempel femten år frem i tid.

Nødvendig oppussing og vedlikehold

Erfaringene vi har gjort oss gjennom prosjektets to perioder viser at det kan oppstå behov for nødvendig oppgradering av startlånsfinansierte boliger. Etter all sannsynlighet vil flere av boligene ha behov for oppussing med tiden, og vi ser at det er svært vanskelig for familiene å finansiere helt nødvendige tiltak.

Det bør tas en diskusjon i kommunen om hvilke konsekvenser denne problemstillingen har for familiene, og hvordan eventuelt kommunen kan bidra til løsninger. Bærum kommune gir i dag ikke Startlån til oppussing av bolig.

Utfordringer med trangboddhet

En av de viktigste tilbakemeldingene i spørreundersøkelsen er utfordringer knyttet til trangboddhet. Familier som har kjøpt bolig i 2019/ 2020 har på grunn av rentenivået kunnet kjøpe objekter som er mer egnet i forhold til størrelse. Likevel fremhever vi viktigheten av å ha et fortsatt fokus på virkemidler for å forebygge trangboddhet.

Kilder

- Bufdir. (2018). *www.bufdir.no*. Hentet fra *www.barnefattigdom.no*:
https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom#/3024
- Bufdir. (2018, juni 12). *www.bufdir.no*. Hentet fra Veileder for tverrsektorielt arbeid for barn som lever i fattigdom: <https://bufdir.no/Familie/Fattigdom/Veileder/>
- Departementene. (2014). Bolig for Velferd. *Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014 - 2020)*. Oslo: Regjeringen Solberg.
- Hyggen, C., Brattbakk, I., & Borgeraas, E. M. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier En kunnskapsoppsummering*. Oslo: OsloMet, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring: Nova.
- Kirkens Bymisjon & Respons Analyse. (2019). *Snakk om fattigdom - en rapport om barn som vokser opp i fattige familier*. Oslo: Kirkens Bymisjon.
- Kommunal- og moderiseringsdepartementet. (2020, desember 2). Alle trenger et trygt hjem. *Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024)*. Regjeringen Solberg.
- Nielsen, R. A. (2011). Langsiktige konsekvenser av å vokse opp i leiebolig. *Fafo-notat 2011:20*. Oslo: Forskningsstiftelsen FaFo.
- Regjeringen. (2020, januar 02). *www.regjeringen.no*. Hentet fra *www.regjeringen.no/aktuelt*:
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-legger-frem-ny-nasjonal-strategi-for-sosial-boligpolitikk/id2787177/>
- Stefansen, K., & Skevik, A. (2006). Barnefamilier i Kommunale boliger. *Nordisk Sosialt Arbeid*, ss. 241-252.
- Sørvoll, J., & Aarset, M. F. (2015). *Vanskeligstilte på det norske boligmarkedet – en kunnskapsoversikt*. Oslo: NOVA.
- With, M. L., & Thorsen, L. R. (2018, februar 26). *Materielle og sosiale mangler i den norske befolkningen – Resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC*. Hentet fra *www.ssb.no*:
<https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/materielle-og-sosiale-mangler-i-den-norske-befolkningen>

Vedlegg

Spørreskjema til dere som har fått Startlån

Dere som får dette brevet, har barn og har kjøpt bolig med startlån fra Bærum kommune.

Vi ønsker å høre hvordan det har gått med dere som kjøpte bolig for en stund siden. Vi håper dere kan besvare spørsmålene under og sende svaret tilbake til NAV Bærum i vedlagte konvolutt.

Svarene vil bare bli brukt til statistikk, og vil ikke bli lagret i startlånsaken din. Vi makulerer svaret etter å ha ført inn svarene i en statistikk.

Grunnen til at vi ønsker informasjon er for å se om vi skal innvilge startlån til flere familier som er i samme situasjon som dere.

Hvis du har spørsmål til undersøkelsen, kan du ta kontakt med Christine Litlekalsøy på telefon 90632127. Christine kommer også til å ringe en eller to ganger til alle som har fått dette brevet.

På forhånd tusen takk for hjelpen.

Med vennlig hilsen

Christine Litlekalsøy

NAV Bærum

Inger Myhre

Boligbistand

Kryss av for det svaret som passer best:

1= helt enig

2= litt enig

3= hverken enig eller uenig

4= litt uenig

5= helt uenig

Om barn, oppvekst, skole/barnehage, naboskap:

Påstander:	1	2	3	4	5	Vet ikke
Hverdagen til barna våre er tryggere og mer stabil nå som vi bor i egen bolig.						
Det er lettere for barna å ta med venner hjem nå som vi eier egen bolig.						
Vi er glade for at vi kan bo på samme sted så lenge vi vil.						
Nå som vi eier bolig er det lettere å bli kjent med naboene.						

Om økonomi, arbeid:

Påstander:	1	2	3	4	5	Vet ikke
Vi er mer bekymret for økonomien etter at vi kjøpte bolig.						
Vi bruker mer tid på å jobbe og få mer inntekt etter at vi kjøpte bolig						
Det er vanskelig å spare penger til ekstra utgifter som kan komme når man eier bolig.						
Det er mer motiverende å jobbe nå som vi eier bolig						
Nå som vi eier vår egen bolig er det lettere å takle små og store utfordringer i hverdagen.						

Om boligen:

Påstander:	1	2	3	4	5	Vet ikke
Boligen vår passer godt til vår familie						
Det er bedre plass i vår nye bolig.						
Jeg er stolt av å eie min egen bolig						
Boligen vår trenger oppussing						
Vi klarer å vedlikeholde boligen vår selv						

Hvis du vil fortelle mer, kan du gjøre det her: